یوسف عزەدین لەدایالۆگێکدا ...
سازدانی: ئەفشین غوڵامی

ئەفشین غوڵامی: بەڕای ئێوە سەرەتاکانی نووسین لەڕوانگەی مێژووییەوە، لەکەیەوە دەست پێدەکات؟

یوسف عزەدین: گەڕانەوە بۆ سەرەتاکان و ڕۆچوونە نێو موعەماکانی مێژووەوە، کارێکی سەختەو هەندێك جارانیش چەواشەکار و هەڵخەڵەتێنەرە، بەتایبەت لەساغکردنەوە ئەرکیۆلۆژییەکاندا، جا چ نیازپاکانەو خۆڕسکانە بێت، یان بەئەنقەست و دەستێك لەپشتەوە گەمە بەحەقیقەتەکان بکات.

بەجیاکردنەوەی مێژووی نووسین و مێژووی نووسینی ئەدەبی کەدوو بواری جیان، وەك زانراوە مێژووی نووسینی ئەدەبی بەجیاوازی بگرەو بەردەی ساڵانی نووسینی، بەڵام تا ئێستا هەمووان کۆکن بەئەژمارکردنی داستانی گلگامش بەکۆنترین تێکستی ئەدەبی نووسراو و دواتریش پاش چەندین سەدەش ئەلیادەو ئۆدیسە-ی هۆمیرۆس و جودایی و جیاوازی گلگامش-ش لەگەڵ ئەو دوو داستانەی دیکەی هۆمیرۆس-دا کەمەزەندە دەکرێت نۆسەد یان هەشت سەد ساڵی پێش زایین گوترابێت و لەحەوت سەد ساڵی پێش زاینیشدا لەلایەن کەس و کەسانێکەوە نووسرابێتەوە، هەر بۆ خۆی جیاکەرەوەی دوو دنیای جیاوازە لەشێوازی بیرکردنەوەی مەعریفی و فەلسەفیدا.

ئەفشین غوڵامی: بێگومان زمانی سانسکریتیش بەشێکی ئەو ئەدەبیاتە کۆنەی پێ نووسراوەتەوە؟

یوسف عزەدین: ڕاستە و وەك گوتم، ساغکردنەوەی ئاسان نییەو رەنگیشە لەئایندەدا نووسراوی دیکە بدۆزرێتەوە، هەر وەك چۆن دۆزینەوەی داستانی گلگامش ڕێکەوت بوو. دەگوترێت داستانی رامایاناو ماهابهاراتا وەك نمونەیەکی بەرچاوی زمانی سانسکریتی پێش زایین بەچەند سەدەیەك نووسراوە.

ئەفشین غوڵامی: دەبێت ڕۆژئاوا لەسەردەمانی خۆیدا ئاگاداری ئەم تێکستە سانسکریتیانە بوو بێت، یان هەر ئاگاداری ئەلیادەو ئۆدیسەی هۆمیرۆس بووە؟

یوسف عزەدین: دەبێت لەخۆمان بپرسین کەئاخۆ هەر لەسەردەمانی

بەکارهێنانی سانسکریتی لەنووسیندا، لەماوەی مۆریاو گۆپتا-دا کە لەهەشت سەد ساڵی پێش زایینەوە بۆ دوو سەد ساڵی پێش زایینی خایاندووە، هیچ کام لەتێکستەکان نەگەیشتبێتە ڕۆژئاوای ئەو دەم، بێگومان دەبێت گەیشتبێت.. یان تۆ بڵێی نەگەیشتبێت؟!.. دەگوترێت کتێبی "مردووانی میسری" گوایە هەزار و هەشت سەد ساڵا، یان هەن دەڵێن دوو سەدو پەنجا ساڵا لە پێش زایینیدا نووسراوە.. بەڵام لەسەدەی نۆزدەداو پاش کەشفکردنی جفرەکانی "بەردی رەشید" توانرا بخوێنرێتەوە، بەڵام ئاخۆ لەسەردەمی نووسین و دانانی بەردی رەشید-دا کتێبی "مردووانی میسری"و چەندین تێکستی دیکە نەخوێنراونەتەوە؟ بێگومان خوێنراونەتەوەو لەگەڵا چەندین مەعریفەی دیکەی تریشدا گوازراونەتەوە بۆ ڕۆژئاوا.

ئەفشین غوڵامی: بابگەڕێینەوە سەر یەکەمین تێکستی ئەدەبی نووسراو؟

یوسف عزەدین: داستانی گلگامش چ وەك کۆنترین تێسکتی نووسراو کە تائێستا لەبەردەستدایەو چ وەك ئەو قووڵاییەی کەهەیەتی سەرسووڕهێنەرە، بەشێوەیەکی باڵاو کامڵا پرسیارە کەونییە و ئەنتۆلۆژییەکان لەخۆ دەگرێت، دەگوترێت دوو هەزار ساڵا پێش زایین نووسراوەتەوەو لەهەمووشی سەیرتر ئیمزاو ناوی کەسێکی لەسەرە بەناوی " شین ئوقی ئونینی" کەنەزانراوە ئاخۆ نووسەری داستانەکەیە یان ئەو کەسەیە کەنووسیویەتییەوە. داستانەکە باس لەگلگامش دەکات کە پاشای "ئۆرك-وەرکا"یەو دایکی خوداوەندەو باوکی لەتوخمی مرۆڤی فانییەو بەمەش ئەویش دەبێتە بوونەوەرێکی فانی.. تاکڕەوانە حوکمی کردووەو لەتاو زوڵم و زۆری، خەڵکی "ئۆرك" پەنا بۆ خوداوەندەکان دەبەن تا چارەسەرێکیان بۆ بدۆزنەوە، یەکێك لەخوداوەندەکان کەناوی ئۆرۆرۆ-یە پیاوێکی بەرایی و بەهێزی سەرەتایی توکنی بۆ دروست دەکات کەلەنێو ئاژەڵاندا وەك ئەوان دەژی بەناوی "ئەنکیدۆ"و پاش ئەوەی چەند جارێك ئاژەڵان لەتەڵەی ڕاوچییان رزگاردەکات و دەبێتە مایەی کێسپ بۆ خەڵکی، خەڵکەکە پەنا بۆ گلگامش دەبەن و شەکوای حاڵی خۆیانی بۆ دەکەن.. گلگامش-یش فێڵبازانەو تەنانەت بەشێوازێکیش کەبەدرێژایی مێژوو بەکارهاتووە، مێینەیەك بۆ تەفرەدانی دەنێرێت.. لەداستانەکەدا یەکێك لەکارەکەرەکانی پەرستگەی عەشتار بەناوی"شمخات" دەنێرێت بۆ دەستەمۆکردنی دڕندایەتی "ئەنکیدۆ" و رابواردن لەگەڵی تا ئاژەڵان لێی بتەرنەوەو ببێتە کەسێکی رامکراو و مەدەنی.. ئیتر فێری جل لەبەرکردن و خواردنەوەی شەراب و کەیف و سەفاو شت گەلێکی لەو چەشنەی دەکات.. ئینجا پاش ئەو گۆڕانە، ئافرەتە نێردراوەکە غیرەی "ئەنکیدۆ"

دەبزووێنێت و باسی ئەوەی بۆ دەکات چۆن غەریمێکی هەیە کەناوی گلگامش-ەو یەکەمین شەوی پەردەی هەموو کچانی مەملەکەت بۆ ئەوەو بەمەش "ئەنکیدۆ" هار دەبێت و مەیدان لە گلگامش دەگرێت، بۆ زۆرانگرتن و ململانێ.
هەردووکیان زۆر بەتوندی بەگژ یەکتردا دەچن و هەرچەند لە هێزدا یەکسانن و بەرانبەر دەوەستنەوە، بەڵام بەددان پێداهێنانی "ئەنکیدۆ" بەهێز و توانای گلگامش-دا.. گلگامش بەسەرکەوتوو ئەژمار دەکرێت و ئیتر بەمە دەبنە دوو هاوڕێی زۆر خۆشەویست و لەدرێژەی داستانەکەدا "ئەنکیدۆ" لەپێناو بەرگریکردن لە گلگامش، کاتێك خوداوەندەکان گای پیرۆز بۆ کوشتنی گلگامش دەنێرن، پەلاماری قۆچی گای پیرۆز دەدات تا گلگامش زەفەری لێبهێنێت و بیکوژێت، بەکوشتنی گای پیرۆزیش ئەنجومەنی خوداوەندەکان کۆدەبنەوەو بڕیار دەدەن ئەنکیدۆ بکوژن، ئیتر تووشی نەخۆشییەکی دەکەن و پێی دەمرێت..ئەمەش وا لە گلگامش-دا دەکات دەیان پرسیار لەبارەی بوون و نەبوون بەمێشکیدا گوزەربکات و نغرۆی خەم و پەژارەیەکی هێجگار قووڵا ببێت و عەوداڵی دۆزینەوەی نهێنییەکانی بوون و فەنا بوون ببێت، لەم پێناوەشدا دەست دەکات بەسەفەرکردن و لەدرێژەی سەفەرەکەشیدا دەگاتە لای ئەو کەسە نەمرەی کەناوی "ئوتنابشتم"ەو پاش رزگاربوونی لەتۆفانە مەزنەکە.. خوداوەندەکان نەمری هەتا هەتایان بەخۆیی و ژنەکەی بەخشیوە. پاش هەوڵێکی زۆری گلگامش بۆ رازیکردنی "ئوتنابشتم" تا نهێنی نەمری پێ بڵێ.. ئەو زاتە نەمرە مەرجی شەش رۆژ و حەوت شەو نەخەوتنی بۆ دادەنێت، تا پێی بڵێت.. ئەمەش بەگلگامش ناکرێت و پاش بێدارییەکی زۆر دەخەوێت و هەلی بەدەستهێنانی نەمری یان زانینی نهێنی نەمر بوون لەدەست دەدات.. ژنی "ئوتنابشتم" بەزەیی بەگلگامش-دا دێتەوەو نهێنی گەنج بوونەوەی پێدەڵێت و پاش بەدەست هێنانی ئەو گیایەو دەرهێنانی لەنێو دەریادا، ئەویش لەغەفڵەتێکدا مار دەیخوات، ئیتر مایەپووچانە دەگەڕێتەوەو دەگاتە ئەو یەقینەی چارەنووسی هەموو مرۆڤێك مەرگ و فەنا بوونە.

ئەفشین غوڵامی: هەر ئەمەشە کەبەڕوونی لەفەلسەفەی رۆژهەڵاتی و دنیای سۆفییەکاندا رەنگدەداتەوە؟

یوسف عزەدین: بەڵێ تەنانەت کاتێك گلگامش سەفەرەکەی دەست پێدەکات، بۆ دۆزینەوەی نهێنییەکانی نەمر بوون و مانەوەی هەتا هەتایی، جلی پاشایەتی دادەکەنێت و جلی وەك هی سۆفییان و دەروێشان دەکاتە بەرو لەڕێگەش بەقسەو هەوڵا و تەقەلالاکانی خوداوەندی خواردنەوەو

شەراب"سیدوری" هەڵناخەڵەتێت، کەپێی دەڵێت دنیا بۆ خواردنەوەو رابواردن کراوەو لەجێی عەوداڵبوونت بەشوێن وەڵامی پرسیارەکاندا خۆت لەچێژبینین و رابواردندا غەرق بکە.. بەڵام ئەو گوێ لەو قسانە ناگرێت و درێژە بەسەفەرەکەی دەدات.

ئەفشین غوڵامی: ئەدەبیاتیش بۆ خۆی سەفەر و گەڕانە، پێتان وانییە هەر ئەم پرسیارگەلانەیە، ئەدەبیات سەرقاڵییەتی؟

یوسف عزەدین: بەڵی ئەمە لای سەرجەم ئەو ژمارە کەمە لەنووسەرە جدییەکانی دنیا وایە، ئەوانەی حەوسەڵەو توانا و تاقەتی قووڵبوونەوەو تێپەڕکردنی ئاستە سەتحییەکانیان هەیە، وەك کافکا و ئیتالۆ کالڤینۆ و بۆرخیس و ژمارەیەك لەنووسەرە جدییەکانی دنیا.

ئەفشین غوڵامی: بەڕای ئێوە، ئەو شتانەی واقیعی ئەدەبی لەدنیای نووسینداو واقیعی حەقیقی لەیەکتر جیادەکاتەوە کامانەن؟

یوسف عزەدین: پرسیارەکەتان فرەڕەهەندەو گەلێك وەڵام هەڵدەگرێت، وەك دەڵێن یەکێك لەجیاکەرەوەکانی ئەدەبیات لەواقیعی حەقیقی میتافۆرە، بەڵام بەڕای جۆرج لاکۆف و جۆنسۆن میتافۆر تەنها پەیوەست نییە بەگوزارشتە زمانەوانییەکانەوە، بەڵکو پەیوەستە بەبیرکردنەوەو کردار و هەستکردنەکانمانەوە، پەیوەستە بەفۆڕمۆڵەبوونی رایەڵەی چەمکەکان لەبەڕێوەبردنی کردەوە مۆڕاڵییەکانمانەوە. مەبەست لەوەیە لەخودی بیرکردنەوەو تێڕوانین و دنیابینی و تەنانەت فڕوفێڵا و کاروکردەوە هەڵخەڵەتێنەرەکانی مرۆڤیشدا، میتافۆر حزووری هەیە. ئیتر بەشێك لەبەرەو پێشچوونە شارستانییەکان پەیوەستە بەمیتافۆرەوە کەپاش دروستبوونی زمانێکی تایبەت، بەچەشنێك لەچەشنەکان لەنێو هەناویدا و هاوتا لەگەڵیا بەکارهێنانی بەردەوامیدا دێتەبوون. ئەگەر کەمێك زیاتر قووڵبینەوە دەبینین بیستن رۆڵێکی سەرەکی هەیە لەقسەکردن و ئاخافتن و پەرەپێدانیدا.. هەروەك "مەولانا جەلالەدینی رومی" دەڵێت: (هەر وەڵامێك لەڕێی گوێوە بچێتە دڵەوە، چاوت پێت دەڵێت، وازی لێ بهێنەو گوێڕادێری من بە.. بزانە گوێ بازاڕییە.. بەڵام چاو ئەهلی ویساڵە.. چاو ساحێبی حاڵە.. بەڵام گوێ ئەهلی مەقامەو لەگوێگرتندا سیفاتەکان دەگۆڕێن.. بەڵام لەبینیندا زات دەگۆڕێت).

ئەفشین غوڵامی: کەواتە دنیای عیرفان و سۆفیگەری و نووسینەکانیان لەدنیای ئەدەبیاتی جیدییەوە نزیکەو وەك چۆن توانیووتانە لەسەرجەم رۆمانەکانتانداو بەتایبەتیش لەرۆمانی" وێڵگەی یادەوەرییە

گریمانکراوەکان"دا رایەڵەیەکی نهێنی و ئەفسوونئامێزانە لەنێو ئەو دوو دنیایەدا دروست بکەن، واتە ئەدەب و عیرفانتان کردۆتە دوو دیوی یەك تێکستی ئەدەبی؟

یوسف عزەدین: تۆ بڕوانە دنیای ئەو عاریفانە هێندە قووڵ و فرەڕەهەندە، هەیانە جگە لەدەیان کتێبی فیکری و فەلسەفی و عیرفانی، لەئەدەبیاتیشداو بەتایبەتیش لە بواری گوتنی شیعردا بەیت و پارچە شیعری زۆر کاریگەرو سەرسامئامێزیان هەیە، یان تەنانەت دیوانە شیعریان هەیەو هەشیانە تەنها بەشیعر هەموو ئەزموونە ناوەکییە قووڵەکەی خۆی خستۆتەڕوو.. ئەوانەی زۆر بێدەنگ و تەریکیش بوون، زمانی حاڵ و دەربڕینیان هەر شیعر بووە..لەگەڵ بوونی ئەو جەزب و راکێشانەی کەتەنها لەدنیای عریفاندا هەیەو ڕۆحی بنیادەم تووشی هەژان و سەرسامبوون دەکات، لەپشت هەر بەیتێکیاندا دنیایەك مانای زۆر قووڵا لەباتن و زاهیردا حزووریان هەیە.
سەیرکە من و تۆ چیمان لێدێت بەرانبەر تەنانەت بەیتە شیعرێکی فەریدەدینی عەتتار و حافزی شیرازی و حەللاج و ئیبن عەرەبی و مەولانا جەلالەدینی رومی کەخودی ئەو زاتە دەرحەق بە"عەتتار" دەڵێت:(عەتتار سەفەری بەهەر حەوت مەملەکەتەکەی عیشقدا کردو کەچی ئێمە لەسەرەڕێگەی شەقامێکی عیشقدا چەقیووین).. هەروەها هەموو توانستە شیعرییەکانی خۆی دەباتەوە بۆ "عەتتار"و تەنانەت دەڵێت:(هەڵەکانیشم هەر لە عەتتار-ەوە فێر بووم).. ئەمەیە ئەدەب و رەوشتی ئەهلی عیرفان کەبەدەر لەمل شکاندنی یەکتر و حەسادەت، پێکەوە کار لەخوڵقاندنی دنیای مەجازیدا دەکەن، ئەوەتا مەولانا ئاماژە بەوە دەکات، هێندە کاریگەری عەتتار-ی لەسەرە، تەنانەت هەڵەکانیشی هی ئەون، بەڵام لەواقیعی ئەدەبیات و نووسینی ئەم دەڤەرەی ئێمەدا، ئەوەی تۆ بڕخێت کەشفت کردووەو زادەی شەونخوونی و ئەزموونی مەعریفی و ڕۆحیتە، کاتێك دەیخەیتەڕوو، لێرەو لەوێ ئەوەی پێی گەیشتوویت، بەلاسایی کردنەوە یان بردنی دەبێتە بابەتێك یان چەند بابەتگەلێکی بڵاوکراوە، لەڕوو هاوشێوەو لەناوەخندا کاڵوکرچ و دزێو.. ئیتر چی لەوە ترسناکتر هەیە لەواقیعێکی ئاوادا هەبیت و بنووسیت و دڵنیابیت ئەوەی تۆ گوتووتەو لەڕووکەشدا بێدەنگی لێکراوە، هەر وەك ئەوەی نەبینرابێت و نەخوێنرابێتەوە، کەچی لەڕاستیداو بەبێدەنگی و لەتاریکیدا کار بۆ فامکردن و راڤەکردنی کراوەو پاش ماوەیەك لێرەو لەوێ ئاوەژوو یان بەکەمێك دەستکارییەوە بەناوی کەس و کەسانێکی ترەوە بڵاودەکرێتەوە؟!

ئەفشین غوڵامی: کەواتە تێکستە ئەدەبییەکانی عاریفان، ئەدەبی

راستەقینەو جدین؟

یوسف عزەدین: لەڕاستیدا ڕۆژهەڵاتناسەکان توانیان سەرتاپای ئەدەبیات و فیکر و بیروبۆچوونی ڕۆژئاوا لەبنەڕەتەوە بگۆڕن، بەوەرگێڕان و گەیاندنی دەیان تێکستی ئەدەبی و فیکری و مەعریفی و زانستی و عیرفانی ڕۆژهەڵات.. زۆریان تەمەنی خۆیان بۆ کەشفکردنی نهێنی و پەنهانی عیرفان و دنیای سۆفییان تەرخانکرد، لەوانە “لویس ماسینیون”ی فەڕەنسایە، بابەتی دەرحەق بە”سەلمانی فارسی”و “ئیبن سەبعین”و “حەللاج”نووسیوە، بەتایبەتیش نزیکەی سی ساڵا لەتەمەنی خۆی بۆ ناساندنی بەرهەم و ژیانی “حەللاج” تەرخانکردووە، “ئازارەکانی حەللاج ” ناونیشانی کتێبێکی تێکمەو جوانی ئەو زاتەیە.

ئەفشین غوڵامی: دووبارە ڕاڤەکردنی مێژوو و خوێندنەوەی سەرلەنوێشی، لەهەموو ڕۆمانەکانتاندا بەرچاو دەکەوێت، سەرباری بینینەوەی لەهەندێك لەوتار و لێکۆڵینەوەو بابەتی ڕەخنەیی و وەرگێڕانەکانیشتاندا، هۆکاری گرنگی دانتان بەمێژوو بۆ چی دەگەڕێتەوە؟

یوسف عزەدین: وەك وەبیرم دێت و تەنانەت پێش فامکردنی تەواویشم بۆ دنیا، باس و خواس و بەسەرهاتە مێژوویەکان زیاد لەگەمەو یاریکردن سەرنجیان ڕادەکێشام، بەبێدەنگی بەدیار بەساڵاچووەکانەوە دادەنیشتم بۆ گوێ بیستی ئەو حیکایەتە مێژووییانەی کەنازانم بۆ هەر لەو دەمەوە لەواقیعی ژیان جوانتر و بەتامتر دەهاتە پێشچاوم و بێزار نەدەبووم لەهەموو ئەو گێڕانەوانەی کەساڵا لەدوای ساڵا منیان ئالوودەو شەیدای خوێندنەوەی مێژوو کرد، بۆ ئەوەی لەنێو خەیاڵا و خەونەکانمدا ببێتە بەسەرهات و ماجەراو و داستان و حیکایەتگەلێکی جیاواز لەوەی کەلەواقیعدا هەبووەو ڕوویداوە…گێڕانەوە مێژووییەکانی سەردەمی منداڵیم، ئەوەندەی گوێبیستیان دەبووم، هەستم بەسامی وشەکان و قووڵاییەکانی زەمەن دەکرد، زەمەنێك کەبۆنێکی تایبەتی هەبوو.. بۆنێك بوو، وەك بۆنی خودی بەساڵاچووەکان.. دەمزانی ئەو کەسانەی حیکایەتە مێژووییەکان دەگێڕنەوە، هەر یەکێکیان چەند جیاوازن لە کەسێکی تریان، لەگێڕانەوەی هەمان بەسەرهات و ماجەرای مێژوویدا.. کاتێك باسی ئەسکەندەری مەکدۆنییان بۆ دەکردم و دواتر لەشوێنێکی ترەوە باسی زولقەڕنەین-یان بۆ دەکردم و ئیدی کاتێك لای یەکێکیان جیابوون و لای یەکێکی تریشیان هەردووکیان هەر یەك بوون، زۆر سەرسام و حەیران دەبووم، بەو توانستە سەیر و سەمەرە عەجایبەی، کەدنیایەکی جیاوازی وای دەهێنایە پێشچاوم، کەدەبوو لەگەڵا یەکێکیان بم و لایەنگری

تەسەوراتی بم، دژ بەوی تریان.. یان پێچەوانەی هەردووکیان بم و هەمووی ئەمەش دەبووە مایەی چەندین پرسیاری بێکۆتا، کەهەم رووبەڕووی ئەوانەم دەکردەوە کەحیکایەت و بەسەرهاتە مێژووییەکانیان بۆ دەگێڕامەوەو هەم لەکەسانی تریشم دەپرسی، ئیدی هەر لەسەرەتاوە بەپرسیار و نایەقین بوونمەوە دەرحەق بەوەی دەیبیستم، هاتمە نێو دنیای بەسەرهات و ماجەرا مێژووییەکانەوە، بەگومانەوە کەوتمە روانین و سەرنجدانی سەرجەم دیاردەو شتەکان.

ئەفشین غوڵامی: هەر بۆیە دەتەوێت بگەڕێیت بەشوێن مێژووی نەنووسراو و نەگوتراوی شتەکاندا؟

یوسف عزەدین: ئێمە هەموومان چ لەئێستادا لەنێو مێژوودایین و چ پاش مەرگیشمان لەنێو مێژوودا دەمێنینەوە.. بەکەسە ناسراو و نەناسراوەکانیشەوە..ئیتر ئەگەر مێژووی نووسراویش نەبێت، ئەوە مێژووی شەفەهی دەتوانێت کەسە نەناسراوەکان بهێڵێتەوەو دەماو دەم بەسەرهاتی ژیانیان بگێڕێتەوە. بۆیە بوونی من و تۆ لەمێژوودا، چەندە بابەتێکی حەقیقی و واقعییەو وەك خۆی و لەخۆیدا بوونی هەیە، ئەوەندەش بابەتێکی ئەبستراکت و جیاوازە.. ئەمە جگە لەچۆنیەتی بینینی ئەویتر بۆ من و تۆ. بۆ نمونە ”هیتلەر” لای من و تۆ، تەنها دیکتاتۆرێکی خوێنڕێژ و ماڵوێرانکەر و تاوانبارە، بەڵام لای هەموو ئەوانەی تا دوا دڵۆپی خوێنیان بەرگرییان لێکردو لەپێناویدا جەنگان شتێکی ترە. ”هیتلەر” لەتێڕوانینی بیرمەندەکانیشدا جیاوازە، بیرمەندێکی داهێنەری وەك”هایدگەر” یەکێك بووە لەحەیران و موعجیبەکانی، کاتێك پێی دەڵێن چی لەو پیاوە سەتحییەدا دەبینیتەوە، وا هێندە پێی موعجیبیت؟ لەوەڵامدا دەڵێت، تەنها جووڵانەوەی دەستی بەسە! واتە بۆ گێڕینی کەساتییەکان و هێنانە ژێر باریان..ئیدی ”هایدگەر” بەکێڵێك ئەقڵەوە کەسایەتییەکی وەك هیتلەر لەناخەوە دەیهەژێنێت؟!

” ئێشێ” لەکتێبی ”لەکێیلایەتییەوە بەرەو ئازادی”دا ئاماژە بەوە دەکات، (کەئەڵمانیا وڵاتی کانت و هیگڵا و فیورباخ و کارڵا مارکس و فرۆیدو مارتن هایدگەر-ە بەڵام لەگەڵا ئەوەشدا کەسێکی سایکۆباتی پلە سێی وەك ”ئەدۆلف هیتلەر” توانی میللەتێکی ئاقڵی وەك ئەڵمان بەلای خۆیدا رابکێشێت) دەڵێت(بەڕای من ئەگەر بەشەرییەت هیچ لەمەوە فێر نەبێت، ئەوە مێژوو خۆی دووبارە دەکاتەوە…ناچێتە ئەقڵەوە کەیەکێك لەناودارترین فەیلەسوفەکانی چەرخی بیستەم، کەسێکی وەك ”مارتن هایدگەر” ببێتە هەوادار و لایەنگری هیتلەر. هیتلەر بووە سەرۆکی ئاقڵترین وڵاتی دنیا، هەموو خاوەن

بڕوانامەکان چوونە پاڵا پیاوێکی نەخوێندەوار و گەورەترین ئیمپراتۆریەتی فاشیستی لەدنیادا دروستکردو دە ملیۆن ئینسانی کوشت، بەبێ ئەوەی پشتگیری لایەنگرانی لەدەست بدات).

ئەفشین غوڵامی: پێتان وایە کاری ئەدەبە بەدووی ڕاستییەکاندا بچێت و هۆکاری نەهامەتییەکانی مێژوو بدۆزێتەوە؟

یوسف عزەدین: "سیباڵد"ی بەڕەگەز ئەڵمانی یەکێکە لەو نووسەر و ڕۆماننووسە جدییانەی کەبەبێدەنگی ساڵانێك خەریکی کەشفکردن و خوێندنەوەیەکی نوێگەریانەو جیاواز بوو بۆ مێژوو.. تا مەرگی لەناکاوی لەساڵی 2003-دا بەڕووداوی هاتوچۆ لەبەریتانیا، پرۆژەی زۆر تایبەت و ناوازەی نووسینی ئەو پیاوەی وەستاندو پاش مەرگی ئینجا ئەم نووسەرە بەتوانایەیان بیرکەوتەوەو خەڵاتی "ئیندیپێندت"ی چیرۆکیان بەخشی بەیەکێك لەڕۆمانەکانی بەناوی"ئۆسترلیز"و بەگشتی ڕۆمانەکانی تێکەڵەیەکن لەڕیپۆرتاژ و وتار و لێکۆڵینەوەو چیرۆك و تانەت هەندێك جار کتێبەکانی وێنەش لەخۆ دەگرن. شێوازێکی زۆر تایبەتی هەیە لەخستنەڕووی ڕووداوەکانداو کاتێك ڕۆمانەکانی دەخوێنیتەوە، هەست دەکەیت بەدەر لەسۆز و عاتیفەی موزەیەفانە، دەتوانێت مامەڵە لەگەڵ قوربانییانی جەنگدا بکات. لەڕۆمانی "ئۆسترلیز" واقیع و خەیاڵ تێکەڵا دەبێت و باس لەدروستکردنی هۆلۆکۆست و کلتووری شیوەنکردن و یادەوەری دەکات و سەرباری خوڵقاندنی شێوازێکی نوێی نووسین. ئەتمۆسفێری دەقەکانی کافکاو ئیتالۆ کالڤینۆ و بۆرخیس-مان بیردەخاتەوە. لەساڵی 2008-دا لەدایالۆگێکمدا کەلەگۆڤاری رامان بڵاوبۆتەوە ئاماژەم بەڕۆمانی"مەدارەکانی ساتوورن"ی "سیباڵد"کردووەو گوتوومە:

(زەمەن بۆ خۆی نەفی دۆگماو وەستان دەکاتەوەو بێکۆتا بوونی زەمەنیش، وامان لێدەکات لێکچوون و هاوشێوەبوونێکی زەمەنی لەنێوان دوێنێ و ئەمڕۆ و سبەینێدا ببینینەوە، هەروەك لەڕۆمانی مەدارەکانی ساتوورن-ی سیباڵدا دەبینرێتەوە. لەمیانی گەشتێك بەنێو زەمەندا، بەئامانجی گەیشتنە حەجی مەسیحیان، تاقیبی ڕێگەی قەرەجان و گەڕیدەکان دەکات و لەڕێگەی سەردو مەنەلێگەوە، رووداوو کارەسات و ساتە سەیر و سەمەرەکانی مێژوو زیندوو دەکاتەوە، بەچەشنێك کەهەر دەڵێی لەئێستادا روو دەدات و خوێنەر ناچار دەکات بپرسێت.. سیباڵد وامان لێدەکات بکەوینە پرسیارکردن، سەبارەت بەچەقۆ ئاساییەکانی نێو مووبەقەکانمان، چونکە هەر ئەو چەقۆ ئاساییانە بوون کەلەدووهەمین جەنگی جیهانیدا، سەرلەبەری خەڵکانی شارۆچکەیەکی پێ سەربڕدرا). سیباڵد لە جۆرە نووسەرانەیە کاتێك گەشت بەنێو

مێژوودا دەکات و بەسەرهاتە مێژوویەکانمان بۆ وێنا دەکات، خۆی لەقەرەی خستنەڕووی گوتارە سیاسی و تێڕوانینەکانی خۆی نادات و تەنها بەوەی دەیخاتەڕوو پرسیارمان لا دروست دەکات.

ئەفشین غوڵامی: هەرچەند پرسیاری ترمان زۆرە، بەڵام هەڵیدەگرین بۆ دەرفەتێکی تر و بەنیازی بەردەوامیتان.

یوسف عزەدین: سوپاستان دەکەم